

Jacek Czechowicz*

NOWY OBIEKT I KONTEKST OTOCZENIA W ARCHITEKTURZE MIASTA

THE NEW OBJECT AND THE CONTEXT OF SURROUNDINGS IN THE ARCHITECTURE OF THE CITY

Obraz współcześnie powstających obiektów podlega ciągłym przewartościowaniom. Architektoniczne formy, w każdym okresie historii zawierały elementy spójne lub kontrastujące z najbliższym otoczeniem. Wśród nowych kreacji, szczególnie interesujące są obiekty zawierające jednocześnie elementy integracji i kontrastu, jak na przykład *Glaskugelhaus* w Dreźnie czy *Burgtheater Dziwadło* w Budziszynie. Zawarte w nich dążenie do pogodzenia „nowatorskości” z potrzebą wpisania się w linię kontynuacji rozwojowej miasta znakomicie wzbogaca jego strukturę przestrzenną.

Słowa kluczowe: Otoczenie obiektu, spójność z otoczeniem, kontrast stylistyczny, harmonijna integracja

The image of contemporary objects is subject to constant redefinitions. Architectural forms, in every period of history, contained cohesive or contrasting in the face of the closest environment elements. At present, amongst new creations, forms containing elements of integration and the contrast at the same time are interesting, like for example *Glaskugelhaus* in Dresden or *Burgtheater Dziwadło* in Bautzen. Aspiration included in them to connecting the modernity with the need of becoming part of the line of the developmental continuation of the city superbly is enriching its spatial structure.

Keywords: surroundings of the object, cohesion with surroundings, stylistic contrast, harmonious integration

Współczesność utożsamia się przede wszystkim z latami bieżącymi, jednak z uwagi na upływający czas i postępujące zmiany uwarunkowań, obraz elementów aktualnie „współczesnych” podlega ustawicznym przewartościowaniom. Oceniając powstające obecnie dzieła architektoniczne, należy mieć

świadomość, że również i te dawniejsze miały w odpowiednim okresie ten sam atrybut współczesności. Analiza relacji powstających form do przestrzeni, w której zostały umieszczone, a także tworzenie nowych struktur może zatem opierać się również na doświadczeniach dotychczasowych. Nowe kreacje

* Czechowicz Jacek, dr inż. arch., Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków.

1. Drezno, Dom Szklanej Kuli, *Glaskugelhaus*, fot. Mariusz Czechowicz, 07.2008

2. Budziszyn, Budynek teatru miejskiego, *Burgtheater Dziwadło Na Hrodze*, fot. Jacek Czechowicz, 07.2008

architektoniczne w różnym stopniu zawierają w sobie kontynuację lub zaprzeczenie wykształconych i panujących w danym okresie wzorców stylistycznych.

Odnosi się wrażenie, że szczególnie w latach obecnych zarysowuje się tendencja modelowania przestrzeni pozbawionej spójności z otoczeniem. Z pewnością szerokie możliwości techniczne w większym stopniu wspierają nowatorskie działania współczesnych nam twórców [2]. Wydają się one bardziej odważne, wyraziste, nawet spektakularne. Należy jednak pamiętać, że dzieła autorów zarówno obecnych jak i ubiegłowiecznych zawierają ten sam czynnik zróżnicowanego kształtowania poziomu utożsamienia się z najbliższym kontekstem. W zasadzie cała historia rozwoju architektury wiąże się z kolejnymi procesami harmonijnego rozwoju, połączonego z momentami przełomowymi, kiedy powstawały nowe style i nowatorskie próby wypełniania przestrzeni, dla których poprzednie struktury stawały się coraz większym kontrastem.

Powstające współcześnie dzieła architektoniczne w kontekście przestrzeni miejskiej mogą często wydawać się pozbawione relacji z najbliższym otoczeniem, stanowiąc samodzielną dla siebie wartość kompozycyjną. Paradoksalnie jednak, w dążeniu do oderwania się twórców od przestrzennej rzeczywistości tkwi ukryty czy mimowolny zamiar ustosunkowania się do określonego tła – choćby dla celów zastosowania kontrastu formalnego czy przestrzennego. Pełna możliwość wyobcowania jest w pewnej mierze iluzoryczna – autor nowej kreacji musi poznać środowisko przyszłego działania, by uzyskać świadomość możliwości, które ono daje. Do tego dochodzą obowiązujące w danym miejscu prawne wymogi kompozycji przestrzennej, w pewnym stopniu narzucające wstępne ramy koncepcji projektowej.

Współczesne miasto jest przestrzenią urbanistyczną zawierającą rozmaite dokonania architektoniczne, powstające w ciągu wielu epok. Ich różnorodny charakter stylistyczny wpływa na oblicze miasta,

kształtując jego charakter, specyfikę i niepowtarzalność. Dzieło architektoniczne w kontekście struktury zabudowy składa się na syntetyczny obraz charakteru miasta. Jednak nie każda forma architektoniczna może być zaliczona do kreacji znamiennych. Kwestia, czy dany projekt uzyska status dzieła jest w jakimś sensie związana z jego przeznaczeniem i względami użyteczności dla społeczeństwa miejskiego.

Miasto jest też rodzajem organizmu, kierującego się złożonymi prawidłami przestrzennego rozwoju. Jeśli dochodzi do próby wprowadzenia formy opierającej się czytelnym, zrozumiałym regułom, jej oddziaływanie jest w większości negatywnie, jako kolizja przestrzenna lub stylistyczna. Oczywiście w przyszłości, na drodze przewartościowań lub przekształceń otoczenia może się okazać, że taka czy inna dysharmonia ulegnie zniwelowaniu, lecz istnieje też ryzyko odrzucenia formy pociągające całkowitą jej przebudowę a nawet likwidację.

Wśród wielu współczesnych realizacji w strukturze miejskiej zabudowy, szczególnie interesująco prezentują się te z nich, które przejawiają wyraźne dążenia do harmonijnego ustosunkowania się do najbliższych form architektonicznych, lecz zarazem posiadają wyodrębnioną, samodzielną stylistykę, wyrażającą indywidualizm i zawierającą odpowiednie wyważone elementy kontrastujące.

Jednym z przykładów formy spójnej z otoczeniem, lecz równocześnie zawierającej cechy indywidualne, jest wybudowany w Dreźnie w latach 2006–2008 Dom Szklanej Kuli w pobliżu narożnika placu Wiedeńskiego i ulicy Praskiej. Obiekt stanowi element realizowanego w bieżących latach dużego kompleksu handlowo-usługowego, położonego przy głównej arterii miejskiej, stanowiącej reprezentacyjną oś handlowo-usługową łączącą centrum z głównym dworcem kolejowym [2]. Zrównoważone relacje przestrzenne obiektu z pozostałymi formami wznoszonego kwarta-

tu miejskiego, zawierają się w harmonijnym wpisaniu bryły w pozostałe gabaryty kompleksu zabudowy. Obiekt jest jednym z grupy prostopadłościennych form rytmicznie zestawionych bloków o wzajemnie zbliżonej wielkości, kształcie i stylistyce, wyznaczających tradycyjny układ pierzei ulicy miejskiej o spójnej, jednolitej kompozycji. Przełamanie tej jednorodności nastąpiło w obrębie samego obiektu – środkowa część prostopadłościanu jest przzerwana; w rozsunięcie to wstawiono kulę, nieco wyższą od budynku i jednocześnie cofniętą w głąb elewacji. Dzięki takim zabiegom, struktura budynku stanowi wyraźny akcent przestrzenny, który z większej odległości jest prawie niedostrzegalny, lecz tym samym wywołuje chęć bliższego zapoznania się ze sposobem wkomponowania kulistego kształtu w regularną, prostopadłościenną bryłę oraz zachęca do odwiedzenia wnętrza z nietypową organizacją podziału jego przestrzeni. Formę architektoniczną całości tworzy lekka, ażurowa i transparentna struktura regularnej siatki konstrukcyjnej wypełnionej w większości szkłem, natomiast wstawiona kula swym podziałem przypomina globus z układem południków i równoleżników, stając się szyldem dla placu Wiedeńskiego – głównego węzła komunikacyjnego śródmieścia Drezna.

W projekcie budynku *Glaskugelhaus* wyraźną intencją była rezygnacja z wywołania widocznego kontrastu względem pozostałych obiektów, na rzecz zróżnicowania zawartego wyłącznie w ramach wewnętrznej struktury. Okazało się to zupełnie wystarczające do uzyskania sztandarowej i niepowtarzalnej formy, przełamującej jednorodność stylistyczną nowego zespołu zabudowy usługowej. Zabieg ten pozwolił na łatwą identyfikację i czytelne zaakcentowanie miejsca stanowiącego główny narożnik wprowadzający do zespołu handlowo-usługowego.

Zupełnie inną, niezwykle interesującą, próbą specyficznego i niekonwencjonalnego ustosunkowania się do otoczenia jest budynek teatru miejskiego na

wzgórzu zamkowym w Budziszynie zrealizowany w latach 2001–2003. Podobnie, jak drezdeński *Glaskugelhaus*, obiekt swą ogólną dyspozycją przestrzenną wpisuje się w charakter i gabaryty okolicznej zabudowy. Uzyskano tu wrażenie kontynuacji historycznego układu zespołu zamkowego, wykorzystując możliwość wprowadzenia nowej kubatury od strony południowej, wzdłuż linii murów wzgórza zamkowego, na miejscu zniszczonych w czasie II wojny światowej dawnych obiektów *Kornhauses*. Takie usytuowanie obiektu stworzyło efekt uzasadnionego wypełnienia i przestrzennego domknięcia, wywołując niemal zupełną integrację całego zabytkowego kompleksu. Nowatorska forma budynku teatralnego koresponduje z istniejącymi w bezpośrednim sąsiedztwie obiektami historycznymi, jakkolwiek reprezentują one stylistykę ubiegłych epok. Stało się to możliwe dzięki odpowiednio zorganizowanej kompozycji architektonicznej, a także świadomości dysponowania stosunkowo dużą powierzchnią wewnętrzną, niwelującą kontrasty formalne i jednocześnie mającą integrujący charakter dziedzińca przed frontem głównego obiektu zamku-palacu.

Architektura budziszynskiego „teatru na grodzie” stanowi przenikanie spójności i kontrastu wobec bliższego otoczenia, będąc połączeniem elementów zarówno tradycyjnych, jak i współczesnych. Zgodność formalną zachowuje przede wszystkim bryła obiektu, przypominająca swym kształtem klasyczny układ wydłużonego skrzydła zabudowy. Całość przykryto dachem dwuspadowym o dobrze dobranych proporcjach i spadku połaci, korespondującej z odpowiednią wysokością ścian. W części dachu wprowadzono lukarny, a ściany wypełniają okna o układzie wyraźnie nawiązującym do budynku zamkowego. Spójna jest także kolorystyka i faktura dachu i ścian. Ten „konwencjonalny” styl budownictwa został przełamany odmiennym potraktowaniem pozostałych części obiektu. Zastosowano uproszczoną, pozbawioną dekoracji geometrię elementów

przestrzennych – wprowadzono formy trapezów, lukarny mają kształt prostych brył, okna stanowią kompozycję prostokątnych otworów. Pojawiają się fragmenty ścian ustawione szczytem do frontu i dodatkowo cofnięte bądź wysunięte względem głównej płaszczyzny elewacji. Całą środkową część wypełnia przeszklenie w rodzaju powiększonej witryny ekspozycyjnej, za którą ustawiono monumentalną rzeźbiarską kompozycję figuralną *Der Rietschelgiebel* rzeźbiarza Ernsta Rietschela z roku 1840, wykonaną dla pierwszego teatru miejskiego w Dreźnie. Szklana płaszczyzna wywołuje jednocześnie wrażenie wprowadzenia przestrzeni dziedzińca do dwukondygnacyjnego wnętrza oraz daje efekt odbicia pozostałej zabudowy placu, co powoduje harmonijną integrację przedpola fasady teatru z jego wnętrzem.

Budynek „teatru na grodzie” jest udanym przykładem wyważonego współdziałania obiektu z otoczeniem. Z jednej strony stanowi ciekawą, samodzielną kompozycję, która jednocześnie w odpowiednim zakresie koresponduje z dawnym, zabytkowym zespołem zabudowy wzgórza zamkowego Ortenburg w Budziszynie.

Struktury urbanistyczne miast podlegają ciągłym procesom przeobrażeń przestrzennych i stylistycznych. Wśród nowych obiektów, które w różnym stopniu

uwzględniają charakter najbliższego otoczenia, można zauważyć szereg udanych prób wyrażających dążenie do pogodzenia najnowszych rozwiązań z potrzebą wpisania się w proces harmonijnej kontynuacji rozwojowej przestrzeni miejskiej. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do miast zabytkowych, bądź układów wynikających z dawniejszych, „klasycznych” struktur. Działania takie wymagają skrupulatnego rozumienia relacji formy z tłem oraz umiejętności poruszania się pomiędzy pojęciami tradycja – nowoczesność, zachowawczość – nowatorskość, jak również znajomości rodzajów obszaru miejskiego, umożliwiających adekwatny poziom kreacji przestrzennych [3].

Podane przykłady, reprezentujące określony model działań projektowych wykazują, że względy rozwoju miasta wymagają i zarazem pozwalają na urzeczywistnienie pewnych przełamań jednorodności z równoczesnym stosowaniem niekonwencjonalnych, kontrastujących rozwiązań. Względy kompozycji przestrzennej mają znaczenie nadrzędne, lecz ich zachowanie wcale nie musi pociągać rezygnacji z nowych eksperymentów. Wymaga to z pewnością dużego doświadczenia oraz umiejętności kompozycyjnych. W przeciwnym wypadku, zabudowę miast zaczęły wypełniać kolejne formy, budzące mniej lub więcej kontrowersji, ale niewnoszące znaczących wartości dla struktury urbanistycznej miasta.

PRZYPISY

- [1] A. Bojęś, *Nowa technika budowlana jako jedna z przyczyn rozwoju architektury na świecie*, [w:] *Państwo i społeczeństwo w XXI wieku, Sztuka-społeczeństwo-edukacja*, Kraków 2004, s. 55.
- [2] B. Klemm, *Neues Einkaufszentrum am Wiener Platz*, *Sächsische Zeitung*, Dresden, 10.07.2008.
- [3] J. Bogdanowski, *Zabytkowy krajobraz urbanistyczny (tradycja – zagrożenia – rewitalizacja)*, Międzynarodowa konferencja konserwatorska Kraków 2000, Kraków 1999, s. 63, 64.

BIBLIOGRAFIA

- A. Bojęś, *Nowa technika budowlana jako jedna z przyczyn rozwoju architektury na świecie*, [w:] *Państwo i społeczeństwo w XXI wieku, Sztuka-społeczeństwo-edukacja*, Kraków 2004.
- J. Bogdanowski, *Zabytkowy krajobraz urbanistyczny (tradycja – zagrożenia – rewitalizacja)*, Międzynarodowa konferencja konserwatorska, Kraków 1999.
- B. Klemm, *Neues Einkaufszentrum am Wiener Platz*, Dresden, *Sächsische Zeitung*, 10.07.2008.